

CÁC DỰ ÁN HỌC TẬP VỀ LỊCH SỬ, ĐỊA LÍ ĐỊA PHƯƠNG TỈNH PHÚ YÊN THEO HƯỚNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC SINH TIỂU HỌC

Mai Thị Lê Hải

Khoa Giáo dục Tiểu học và Mầm non, Trường Đại học Phú Yên

Tóm tắt. Dạy học lịch sử, địa lí địa phương (LSĐLDP) qua các dự án học tập giúp học sinh không những phát triển các năng lực học tập môn Lịch sử và Địa lí, mà còn gắn kết các kiến thức đã học vào thực tiễn địa phương, giúp giáo dục tình yêu quê hương đất nước, niềm tự hào về truyền thống và những nét đặc trưng địa phương mình đang sống. Bài viết bàn về vai trò của các dự án học tập trong dạy học LSĐLDP và dựa trên một số căn cứ khoa học để đề xuất một số dự án học tập LSĐLDP có thể triển khai cho học sinh tiểu học ở Phú Yên.

Từ khóa: Lịch sử, địa lí địa phương, dự án học tập, tiểu học.

1. Mở đầu

Giáo dục tiểu học là giai đoạn quan trọng trong hệ thống giáo dục quốc dân và đặt nền tảng cho việc giáo dục và phát triển của thế hệ trẻ. Để đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục, chương trình (CT) được yêu cầu chuyển từ dạy học định hướng nội dung sang dạy học định hướng theo hướng *phát triển năng lực*, nhằm phát triển phẩm chất và năng lực người học. Cách tiếp cận này cũng đòi hỏi học sinh (HS) nắm vững những kiến thức, kĩ năng cơ bản đồng thời chú trọng yêu cầu vận dụng kiến thức, kĩ năng vào thực hành, giải quyết các tình huống trong học tập và cuộc sống; tính chất và kết quả hoạt động cũng phụ thuộc rất nhiều vào hứng thú, niềm tin, đạo đức... của người học [1]

Phú Yên là một tỉnh thuộc vùng duyên hải Nam Trung Bộ, nằm giữa hai dãy đồi lớn của đất nước là đồi Cù Mông ở phía Bắc và đồi Cả ở phía Nam. Nơi đây đã từng chứng kiến biết bao thăng trầm của lịch sử, nơi hội tụ của các nền văn hóa đã từng tồn tại trên đất nước Việt Nam. Những đặc điểm về điều kiện tự nhiên, truyền thống lịch sử và kho tàng văn hóa của vùng đất Phú Yên là nền tảng quan trọng tạo nên những câu chuyện truyền thuyết, huyền thoại vô cùng phong phú và hấp dẫn được lưu truyền trong dân gian. Trong số đó có rất nhiều những câu chuyện liên quan đến các di tích lịch sử và danh thắng [3].

Ngày nhận bài: 19/11/2018. Ngày sửa bài: 19/12/2018. Ngày nhận đăng: 2/1/2019.

Tác giả liên hệ: Mai Thị Lê Hải. Địa chỉ e-mail: maihaidhpy@gmail.com

Dạy học dự án là phương pháp dạy học đang được quan tâm nghiên cứu và triển khai trong nhà trường phổ thông ở Việt Nam. Dạy học dự án là quan điểm dạy học phát huy tính độc lập, tinh thần trách nhiệm của mỗi cá nhân; giúp hình thành những năng lực cần thiết cho người HS trong thế hệ mới. Dạy học dự án đã được nghiên cứu từ rất lâu, tuy nhiên việc vận dụng vào thực tế dạy học chỉ chú trọng đến HS ở cấp THCS và PTTH, có rất ít các nghiên cứu bàn về dạy học dự án dành cho HS tiểu học nói chung và môn Lịch sử và Địa lí ở tiểu học nói riêng.

Môn Lịch sử và Địa lí là địa chỉ thích hợp để tổ chức các dự án học tập về LSĐLĐP qua đó có thể phát triển không chỉ sự hiểu biết và trách nhiệm công dân về địa phương mình mà còn hình thành phẩm chất và năng lực cần thiết cho người học. Tuy nhiên, thực tế hiện nay cho thấy GV chỉ dạy dựa trên những kinh nghiệm, những tài liệu mà GV và HS sưu tầm được. Trong khi đó, những nghiên cứu về dạy học LSĐLĐP ở tiểu học còn ít, GV không có hướng dẫn và gặp nhiều khó khăn trong việc tìm kiếm tài liệu, xây dựng những nội dung liên quan để áp dụng vào dạy học. Trong khuôn khổ bài viết, chúng tôi không đi sâu vào lí luận về dạy học theo dự án mà trình bày việc đề xuất các dự án dạy học LSĐLĐP tỉnh Phú Yên theo hướng phát triển năng lực học tập của HS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của việc tổ chức các dự án học tập về Lịch sử, Địa lí địa phương

Theo Đặng Thành Hưng [5] “Dự án học tập là kiểu dự án được thiết kế và thực hiện bởi người học trong quá trình dạy học dưới sự hỗ trợ của GV nhằm các mục đích giáo dục và phát triển người học”.

Dạy học theo dự án giúp nội dung học tập trở nên có ý nghĩa. Trong đó, nội dung học tập gắn liền giữa lí thuyết và thực tiễn, giúp việc học tập ở nhà trường trở nên gần với thế giới thật. Đồng thời, các dự án học tập giúp phát triển các năng lực vận dụng kiến thức vào thực tiễn, tăng cơ hội thực hành, giúp HS thêm kinh nghiệm của bản thân từ bối cảnh trong cuộc sống hàng ngày [4]

Như vậy, các dự án học tập về LSĐLĐP sẽ giúp cho việc học tập tích hợp các nội dung lịch sử và địa lí địa phương được hiệu quả hơn mà có thể góp phần hình thành các năng lực của người học.

2.2. Một số căn cứ để xây dựng các dự án học tập về Lịch sử, Địa lí địa phương

2.2.1. Căn cứ vào mục tiêu môn Lịch sử, Địa lí cấp tiểu học

Theo chương trình Giáo dục phổ thông môn Lịch sử và Địa lí (Cấp tiểu học), Môn Lịch sử và Địa lí ở cấp tiểu học hình thành, phát triển ở học sinh năng lực lịch sử và địa lí với các thành phần: nhận thức khoa học lịch sử và địa lí; tìm hiểu lịch sử và địa lí; vận dụng kiến thức, kĩ năng đã học; đồng thời góp phần hình thành và phát triển các năng lực chung: tự chủ và tự học, giao tiếp và hợp tác, giải quyết vấn đề và sáng tạo.

Môn Lịch sử và Địa lí ở cấp tiểu học giúp học sinh khám phá thế giới tự nhiên và xã hội xung quanh để bồi dưỡng lòng tự hào dân tộc, tình yêu thiên nhiên, quê hương, đất nước; ý thức bảo vệ thiên nhiên, giữ gìn và phát triển các giá trị văn hoá Việt Nam; tôn trọng sự khác biệt về văn hoá giữa các quốc gia và dân tộc, từ đó góp phần hình thành và phát triển các phẩm chất yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm [2].

2.2.2. Căn cứ vào nội dung chương trình môn Lịch sử, Địa lí cấp tiểu học

Chương trình môn Lịch sử và Địa lí bắt đầu từ lớp 4 với phạm vi địa phương, các vùng, đất nước, kết thúc ở lớp 5 với việc tìm hiểu các nước láng giềng, khu vực Đông Nam Á, các châu lục, một số vấn đề thế giới đang đối mặt. Cụ thể nội dung chương trình được thể hiện qua Bảng 1 sau [2].

Bảng 1. Phân bố nội dung khái quát môn Lịch sử và Địa lí

Mạch nội dung		Lớp 4	Lớp 5
Mở đầu	Làm quen với phương tiện học tập môn Lịch sử và Địa lí	×	
Địa phương và các vùng miền của Việt Nam	Địa phương em (tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương)	×	
	Trung du và miền núi Bắc Bộ	×	
	Đồng bằng Bắc Bộ	×	
	Duyên hải miền Trung	×	
	Tây Nguyên	×	
	Nam Bộ	×	
Việt Nam	Đất nước và con người Việt Nam		×
	Những quốc gia đầu tiên trên lãnh thổ Việt Nam		×
	Xây dựng và bảo vệ đất nước Việt Nam		×
Thế giới	Các nước láng giềng		×
	Tìm hiểu thế giới		×
	Chung tay xây dựng thế giới		×

Như vậy, các nội dung khái quát của môn Lịch sử và Địa lí ở tiểu học có nhiều cơ hội để giáo viên (GV) tổ chức các dự án học tập về nội dung LSĐLĐP cho học sinh (HS) ở địa phương tỉnh Phú Yên qua mạch nội dung *Địa phương và các vùng miền của Việt Nam* và đặc biệt là mạch nội dung *Địa phương em (tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương)*. Nội dung này là điều kiện tốt nhất để GV đưa ra các dự án học tập về LSĐLĐP giúp các em có cơ hội tìm hiểu kĩ hơn về nơi mình đã sinh ra và lớn lên.

2.2.3. Căn cứ vào các năng lực cần đạt được trong dạy học môn Lịch sử và Địa lí ở tiểu học

Ngoài các năng lực chung được qui định trong Chương trình tổng thể, các năng lực chuyên biệt của môn học Lịch sử và Địa lí được mô tả chi tiết trong dự thảo chương trình môn học Lịch sử và Địa lí cấp tiểu học [2], các năng lực cần đạt được thể hiện ở Bảng 2.

Như vậy, môn Lịch sử và Địa lí ở tiểu học chú trọng đến việc hình thành và phát triển các năng lực học tập biểu hiện ở: quan sát, thảo luận, nêu nhận xét, giải thích, điều tra, thu thập chứng cứ, trình bày..... hiểu biết của bản thân về các sự kiện lịch sử, các biểu tượng địa lí đơn giản của đất nước nói chung và địa phương Phú Yên nói riêng. Nội dung môn học tạo còn điều kiện thuận lợi cho GV có thể lựa chọn phối hợp nhiều phương pháp,

kĩ thuật dạy học để giúp HS tự tìm tòi, khám phá kiến thức cùng nhau, tương tác, trải nghiệm trong các hoạt động học tập.

Bảng 2. Bảng mô tả chi tiết các năng lực học tập môn Lịch sử và Địa lí

NĂNG LỰC	BIỂU HIỆN
NHẬN THỨC KHOA HỌC LỊCH SỬ VÀ ĐỊA LÍ	- Kể, nêu, nhận biết được các hiện tượng địa lí, sự kiện lịch sử diễn ra trong cuộc sống theo mối quan hệ không gian - thời gian; một số giá trị, truyền thống kết nối con người Việt Nam; một số nền văn minh; một số vấn đề khó khăn mà nhân loại đang phải đối mặt. - Trình bày, mô tả được một số nét chính về lịch sử và địa lí của địa phương, vùng miền, đất nước, thế giới. - Nêu được cách thức con người khai thác, sử dụng và bảo vệ tự nhiên.
TÌM HIỂU LỊCH SỬ VÀ ĐỊA LÍ	- Biết quan sát, tra cứu tài liệu để tìm thông tin hoặc thực hiện điều tra ở mức độ đơn giản để tìm hiểu về các sự kiện lịch sử và hiện tượng địa lí; biết đọc lược đồ, biểu đồ, bản đồ tự nhiên, dân cư,... ở mức đơn giản. - Từ những nguồn tư liệu, số liệu, biểu đồ, lược đồ, bản đồ,... nêu được nhận xét về đặc điểm và mối quan hệ giữa các sự kiện lịch sử và các đối tượng, hiện tượng địa lí. - Trình bày được ý kiến của mình về một số sự kiện, nhân vật lịch sử và hiện tượng địa lí,... - So sánh, nhận xét, phân biệt được sự đa dạng về tự nhiên, dân cư, lịch sử, văn hoá ở một số vùng miền; nhận xét được tác động của thiên nhiên đến hoạt động sản xuất của con người và tác động của con người đến tự nhiên.
VẬN DỤNG KIẾN THỨC, KĨ NĂNG ĐÃ HỌC	- Xác định được vị trí của một địa điểm, một phạm vi không gian trên bản đồ; sử dụng được đường thời gian để biểu diễn tiến trình phát triển của sự kiện, quá trình lịch sử. - Sử dụng được biểu đồ, số liệu,... để nhận xét về một số sự kiện lịch sử, hiện tượng địa lí. - Biết sưu tầm và sử dụng các nguồn tư liệu lịch sử và địa lí để thảo luận và trình bày quan điểm về một số vấn đề lịch sử, địa lí, xã hội đơn giản. - Vận dụng được kiến thức lịch sử và địa lí đã học để phân tích và nhận xét ở mức độ đơn giản tác động của một sự kiện, nhân vật lịch sử và hiện tượng địa lí,... đối với cuộc sống hiện tại. - Đề xuất được ý tưởng và thực hiện được một số hành động như: sử dụng tiết kiệm tài nguyên, bảo vệ môi trường, bảo vệ di tích lịch sử, văn hoá,...

Qua đó HS không chỉ lĩnh hội được các kiến thức cơ bản của môn học mà còn có cơ hội được thực hành, phát triển tư duy và rèn luyện, vận dụng kiến thức mà còn phát triển được các năng lực học tập bộ môn.

2.2.4. Căn cứ vào nội dung lịch sử, địa lí tỉnh Phú Yên

Để tổ chức dạy học nội dung lịch sử và địa lí địa phương Phú Yên, GV cần lựa chọn các tài liệu để khai thác nội dung LSĐLDP vào dạy học như sau

- Về địa lí Phú Yên, có các tài liệu có thể tham khảo như:

Cuốn sách “*Địa chí Phú Yên*” của Nguyễn Chí Bền, Lê Chí Vịnh (2003), gồm 5 phần: Địa lí, lịch sử, kinh tế, văn hóa - xã hội, các huyện - thị. Nội dung cuốn sách mang tính tổng hợp, bao gồm những đặc điểm về tự nhiên và xã hội trên các lĩnh vực sản xuất, tổ chức xã hội, đời sống, sinh hoạt văn hóa trong suốt chiều dài lịch sử hình thành và phát triển, tái hiện một cách toàn diện, cụ thể về vùng đất và con người Phú Yên, chứa đựng nhiều thông tin, tư liệu quý giá. Đây là một “bách khoa toàn thư” có ý nghĩa trong công tác giáo dục, học tập.

Cuốn “*Niên giám thống kê*” của Cục thống kê Phú Yên xuất bản hàng năm, gồm những số liệu thống kê cơ bản phản ánh khái quát thực trạng kinh tế - xã hội của tỉnh qua các năm. GV tham khảo các số liệu thống kê về địa phương cung cấp thêm những kiến thức ĐLDP cho HS dưới dạng số liệu.

Về lịch sử Phú Yên, có các tài liệu có thể tham khảo như:

+ Tập hồi ký lịch sử Phú Yên một thời để nhớ đã góp phần phản ánh rõ về cuộc kháng chiến giành độc lập, tự do và thống nhất đất nước, về quá trình đấu tranh Cách mạng vẻ vang của Đảng bộ cùng quân và dân tỉnh Phú Yên.

Nội dung ĐLDP tỉnh Phú Yên còn được trình bày trên các trang website địa phương như:

- Báo Phú Yên online: <http://www.baophuyen.com.vn/>;

- Trang giới thiệu thông tin về tỉnh Phú Yên https://vi.wikipedia.org/wiki/L%E1%BB%8Bch_s%E1%BB%AD_Ph%C3%BA_Y%C3%AAn;

- Cổng thông tin điện tử tỉnh Phú Yên <http://www.phuyen.gov.vn/wps/portal> .

Khi lựa chọn, khai thác các tài liệu nội dung lịch sử, địa lí Phú Yên vào giảng dạy ở tiểu học cần lưu ý:

+ Lựa chọn những tài liệu có tác dụng giáo dục cao.

+ Phân loại tài liệu trong quá trình khai thác để tiện cho việc tìm kiếm, chọn lọc khi sử dụng. Một loại tài liệu không thể phản ánh được đầy đủ, cụ thể và sống động những sự kiện, hiện tượng mà ta đang hướng đến. Mỗi loại tài liệu có ý nghĩa, vị trí khác nhau vì thế việc phân loại tài liệu là việc làm hết sức cần thiết để tiện cho việc lưu trữ, sử dụng sau này.

+ Lựa chọn tài liệu mang tính nổi bật, đủ để cung cấp, giới thiệu HS khai thác các thông tin phục vụ cho các dự án học tập của HS.

+ Thông tin lựa chọn trong các tài liệu mang tính đặc trưng của địa phương.

2.3. Địa chỉ xây dựng các dự án học tập nội dung Lịch sử, Địa lí địa phương tỉnh Phú Yên trong chương trình môn Lịch sử và Địa lí ở tiểu học

Dựa trên bảng phân bố nội dung môn Lịch sử và Địa lí, ta có thể nhận thấy trong mạch nội dung *Địa phương và các vùng miền của Việt Nam*, đặc biệt trong mạch nội dung *Địa phương em (tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương)* và *Duyên hải miền Trung* là địa chỉ thích hợp để GV có thể tổ chức các dự án học tập cho HS tiểu học ở Phú Yên về nội

dung địa phương. Dựa vào nội dung của mỗi mạch nội dung, GV có thể đưa ra các dự án học tập, HS sẽ được tìm hiểu về đặc điểm về thiên nhiên, dân cư và một số nét văn hóa. Ngoài ra ở mạch nội dung *Việt Nam*, GV có thể tổ chức các dự án liên hệ các nội dung địa phương (mức độ huyện, xã) và *Thế giới* các dự án có thể được thực hiện với các vấn đề xã hội đang xảy ra ở địa phương.

Dựa trên các tài liệu về lịch sử và địa lí của các tác giả viết về địa phương Phú Yên, dựa vào đặc điểm tâm sinh lí và nhận thức của HS, chúng tôi đã đề xuất địa chỉ có thể xây dựng các dự án học tập về LSĐLĐP qua Bảng 3.

Bảng 3. Địa chỉ xây dựng các dự án học tập

MẠCH NỘI DUNG	CHỦ ĐỀ	DỰ ÁN HỌC TẬP
1. ĐỊA PHƯƠNG EM	Làng nghề quê em	- Bộ sưu tập tranh ảnh về làng nghề và sản phẩm của làng nghề - Bài thuyết trình: Sự hình thành và phát triển của làng nghề
	Truyền thống văn hóa	- Bộ sưu tập: + Tranh ảnh về các lễ hội ở địa phương + Truyền thuyết, câu chuyện, thơ tiêu biểu của các dân tộc trong tỉnh + Trang phục đặc trưng của các dân tộc ở địa phương (ảnh thực) - Bài thuyết trình: + Các dân tộc ở địa phương + Truyền thống văn hóa đặc trưng của các dân tộc ở Phú Yên (trang phục, lễ hội, ẩm thực,...).
	Thế giới nghề nghiệp	- Bài thuyết trình một số hoạt động của các ngành kinh tế ở địa phương
	Xứ sở hoa vàng trên cỏ xanh	- Bộ sưu tập tranh ảnh về địa điểm du lịch ở địa phương - Bài thuyết trình về hành động bảo vệ môi trường xung quanh.
	Danh nhân đất Phú	- Bộ sưu tập tranh ảnh về các danh nhân đất Phú - Bài thuyết trình về các danh nhân ở địa phương
2. DUYÊN HẢI MIỀN TRUNG	Di sản văn hóa	- Bài thuyết trình: + Giới thiệu di sản văn hóa của địa phương + Bảo tồn di tích lịch sử - văn hóa ở địa phương - Bộ sưu tập tranh ảnh về các di tích lịch sử
	Nắng vàng, biển xanh	- Bộ sưu tập tranh ảnh về một số bãi biển, vịnh, vũng,... của địa phương. - Bài thuyết trình mô tả các hoạt động kinh tế biển của địa phương.

3. VIỆT NAM	Tự hào người con Phú Yên	- Sản phẩm thiết kế: Vẽ dòng thời gian (timeline) về các sự kiện lịch sử tiêu biểu ở Phú Yên trong tiến trình lịch sử. - Bài thuyết trình về cuộc cách mạng tháng 8 năm 1945 và chiến dịch giải phóng tỉnh Phú Yên.
4. THẾ GIỚI	Công dân toàn cầu	- Bộ sưu tập tranh ảnh về các vấn đề xã hội ở địa phương - Sản phẩm thiết kế: + Tranh bảo vệ môi trường + Tranh tường tượng thế giới tương lai - Bài thuyết trình: Bảo tồn sinh thái biển
	Màu quê hương em	- Sản phẩm thiết kế thân thiện với môi trường - Bài thuyết trình: Biện pháp cải tạo môi trường ở địa phương

3. Kết luận

Môn Lịch sử và Địa lí là môn học phù hợp và có tiềm năng để GV có thể khai thác nhằm giáo dục LSĐLĐP cho HS cả nước nói chung và địa phương Phú Yên nói riêng qua dự án học tập. Từ việc lập bảng nội dung có thể xây dựng các dự án học tập LSĐLĐP tỉnh Phú Yên, chúng tôi nhận thấy đây là một hướng dạy học có tính khả thi, hướng đến việc phát triển năng lực học tập ở HS và góp phần vào việc nâng cao chất lượng dạy học LSĐLĐP ở nhà trường phổ thông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018. *Dự thảo Chương trình Giáo dục phổ thông tổng thể (Trong chương trình giáo dục phổ thông mới)*. Hà Nội.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018. *Chương trình Giáo dục phổ thông môn Lịch sử và Địa lí (cấp tiểu học)*. Hà Nội.
- [3] Nguyễn Chí Bền, Lê Chí Vịnh, 2003. *Địa chí Phú Yên*. Nxb Chính trị Quốc Gia.
- [4] Trịnh Văn Biều, Phan Đồng Châu Thủy, Trịnh Lê Hồng Phương, 2011. *Dạy học theo dự án – Từ lí luận đến thực tiễn*. Tạp chí Khoa học, số 28, Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh, tr.3-12.
- [5] Đặng Thành Hưng (Chủ biên), 2012. *Lí thuyết phương pháp dạy học*. Nxb Đại học Thái Nguyên, Thái Nguyên.
- [6] Nguyễn Tuyết Nga, Trần Thanh Trà, 2010. *Vận dụng phương pháp dự án vào dạy học môn Tự nhiên và xã hội lớp 3*. Tạp chí Giáo dục, số 249, tr. 29-31.
- [7] Phan Trọng Ngọ, 2005. *Dạy học và phương pháp dạy học trong nhà trường*. Nxb Đại học sư phạm Hà Nội.
- [8] Đỗ Hương Trà, Phùng Việt Hải, 2008. *Hoạt động học tập trong dạy học dự án và những kết quả thu được*. Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, 6/2008, tr.10-18.

Mai Thị Lê Hải

ABSTRACT

Learning projects for local history and geography in Phu Yen according to the development of primary students' competence

Mai Thi Le Hai

Faculty of Primary and Preschool Education, Phu Yen University

Teaching the local history and geography by learning projects helps students to develop their capacity for History and Geography. It not only combines the knowledge with real-life experience in the locality, but also instructs them to love their own country, be proud of the tradition and special characteristics of the locality. This report discusses the part of learning projects in teaching local history and geography and supposes some possible projects for teaching local history and geography for primary students in Phu Yen province basing on some scientific foundations.

Keywords: Local history, geography, learning project, primary schools.